

УДК 904**ПОЛІСЬКІ КУРГАНИ ЗА ЧАСІВ ТАТАРО-МОНГОЛЬСЬКОЇ НАВАЛИ****Власенко Руслана Петрівна**

кандидат біологічних наук, доцент

Брожко Марія Віталіївна

Студентка

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. Усе на Землі починається від коріння. І не дивно, що більшість з юних літ поринають до міста, а все життя сумують за селом. Села, як і люди, мають свою біографію і у кожного вона своя, неповторна. Тож кожен повинен знати історію свого народу, своєї маленької Батьківщини. Любити свій край – означає знати не тільки його сучасне, а й минуле, оскільки ці знання підносять і звеличують кожного з нас, наповнюють гордістю наші серця, розширюють світогляд, служать своєрідним містком, що єднає покоління минулі з поколіннями нинішніми і прийдешніми. Пам'ять – одна з найцінніших особливостей цивілізованої людини. Адже на пам'яті тримається рід людський. Дуже важливо, щоб ми, ті, що живуть нині, і ті, хто прийде нам на зміну пам'ятали про спадкоємність поколінь, нерозривний зв'язок часів. Адже наші пращури творили історію країни, народу, саме такою, яка вона є. І наш святий обов'язок – зберегти історичні пам'ятки наших предків.

Отже, актуальність моєї теми полягає в тому, щоб привернути увагу людей з різних куточків України до історичних пам'яток Овруцької міської об'єднаної територіальної громади. Також визначається тим, що на даному етапі розвитку історичні пам'ятки повністю не досліджені. І допоки живуть люди, які з вуст у вуста передавали інформацію про події минувшини, необхідно їхні спогади записати та зберегти для майбутніх поколінь.

Мета: дослідити історію появи курганів на території сіл Овруцької ОТГ за часів татаро-монгольської навали.

Матеріали і методи. Матеріал зібрано на території деяких сіл Овруцької ОТГ за період 2020 року. Було використано такі методи дослідження: порівняння, опис, зіставлення фактів, тощо. Щодо загально-логічних методів: аналіз та синтез. Окрім вище зазначених методів було використано методи аналогії, узагальнення та системний підхід. Ця низка обраних методів дослідження дає змогу зібрати якомога більше інформації, яка в більшій мірі даватиме об'єктивну картину подій.

Результати та обговорення. З давніх-давен люди оселялися ближче до русел річок, схилів балок, низинах, де воду можна було брати з неглибоких колодязів. Тому на території Поліського краю здавна кипіло життя. Первісні поселення в Овруцького ОТГ розташовувалися поблизу річки Норинь. На правому березі річки широка панорама, що відкривається, нагадує барвисту рельєфну карту. Тут розкинулись села Норинськ та Бондарі.

Древлянський «город» Крапилов – Норинськ серед «городів» старої Древлянщини вважається одним із найстаріших. Він увібрав наймення річки Норин, як ознаки самоназви племені, що проживало на її берегах. Норинськ виступав, як племінний центр норичів – одного з найстаріших словянських племен, що входили у велике родоплемінне об'єднання Землі Дерев. Центральне поселення також було вузлом – осередком, що єднало жителів селищ на Великій горі, тобто Овруцькому кряжі. Численні знахідки на території села Норинська вказують на далеке минуле в його історії [6]. За історичними літописами татарські та турецькі завойовники неодноразово грабували місцеве населення понад рікою Норинь. В 1268 році татари розгромили міста Житомир і Овруч та село Норинськ. Під час розгрому Норинська та поселення на схід понад річкою Норинь було спалено. Як спомин про ті давні часи стоять в селі Норинськ кургани (Рис.1).

**Рис.1. Місце розташування курганів на території
с. Нориньська Овруцької ОТГ**

Джерело: Власна розробка

Курган – насип над стародавньою могилою [2]. Ці пагорби не природного походження, не результат горотворення чи вітрової й водної ерозії. Будь-який курган, великий, малий, чи ледь помітний – це обов'язково могила, чи гробниця наших пращурів[3].

Кургани поховання - невід'ємна частина нашої місцевості, що поширена на території Овруцької ОТГ (об'єднана територіальна громада в Україні, в Овруцькому районі Житомирської області). Тут зосереджено не лише кургани, але й доволі поширені курганні групи та кургані могильники [5]. Нами досліджено та з'ясовано місця знаходження їх на дослідженій території та визначено географічні координати (табл.1). Скупчення курганів називають курганної групою, але вживають і неточний термін - курганный могильник

Курганом є похоронне спорудження, яке обов'язково має дві частини: зовнішню – видиму на поверхні та внутрішню [4].

Таблиця 1

**Просторово-географічний розподіл курганів, курганних груп, курганних
могильників на території Овруцького ОТГ в Давній Русі**

Найменування (кількість)	Географічні координати місця знаходження	Місця знаходження
Курган	51° 17' 54" пн.ш. 28° 38' 45" сх.д.	с. Збраньки
Курган	51°18'51" пн. ш. 28°32'45" сх.д.	с. Кобилин Великий
Курган	51°19'27" пн. ш. 28°32'29" сх.д.	с. Кобилин Малий
Курганна група (3-6)	51°20'14" пн. ш. 28°35'48" сх.д.	с. Коптівщина
Курганна група (2)	51°20'14" пн. ш. 28°35'48" сх.д.	с. Коптівщина
Курган	51°20'14" пн. ш. 28°35'48" сх.д.	с. Коптівщина
Курган	51°20'14" пн. ш. 28°35'48" сх.д.	с. Коптівщина
Курганний могильник (6)	51°21'13" пн. ш. 28°45'35" сх. д	с. Корчівка
Курганна група (6)	51°16'03" пн. ш. 28°34'08" сх.д.	с. Норинськ
Курган	51°22'13" пн. ш. 28°32'12" сх. д	с. Нагоряни
Курганний могильник (6+4)	51°22'13" пн. ш. 28°32'12" сх. д	с. Нагоряни
Курганний могильник (≈ 30)	51°17'34" пн. ш. 28°48'08" сх. д	с. Острів
Курганний могильник (2)	На південний захід від села Покальов 51°21'35" пн. ш. 28°35'29" сх. д.	с. Покальов
Курганний могильник (16)	51°21'20" пн. ш. 28°39'00" сх. д.	с. Поліське (Желонь)
Курганна група (4)	51°18'27" пн. ш. 28°35'00" сх. д.	с. Хайча Велика , уроч. Рубіж
Курганна група (3)	51°18'27" пн. ш. 28°35'00" сх. д.	с. Хайча Велика, уроч. Рубіж
Курганний могильник (6)	51°17'42" пн. ш. 28°42'02" сх. д.	с. Шоломки
Курганний могильник (6)	51°17'29" пн. ш. 28°50'15" сх. д.	с. Яцковичі, уроч. Курганці

Джерело: [1]

Кургани, що знаходяться на території села Норинська мають вид земляних пагорбів різних розмірів, що мають пологий насип, асиметричні в профілі, з більш крутою одною стороною і пологою протилежною (Рис. 2).

Рис.2. Курган на території с. Норинська Овруцької ОТГ

Хто похований у курганах – досі не відомо, але в селі люди передають з покоління в покоління легенди про виникнення курганів. Досліджено легенди, що свідчать про виникнення курганів. Наведемо одну з них: «Жила колись у Норинську гарна-прегарна дівчина, та така гарна, що коли монголо-татарський хан Батий її побачив, то відразу закохався в неї та велів їй чекати на нього, допоки він не повернеться з переможного походу. Коли татаро-монголи, залишивши містечко Норинськ, пішли далі завойовувати Русь до інших країв, дівчина, щиро кохаючи юнака-пастуха і не вірячи в те, що Батий повернеться живим, не зважаючи на його наказ чекати на нього, обручилась з пастухом. Батий же, дійшовши до Польщі, вирішив повернути своє військо назад, і невдовзі він був уже в Норинську. Страшно розлютився він, коли довідався, що дівчина – красуня ослуhalась його і, не дочекавшись, вийшла заміж за пастуха. Тоді звелів він своїм воїнам носити шоломами землю з Хайчанських гір і заживо засипати в убогій хатині закоханих – дівчину-красуню та юнака-пастуха. Отак і виросла серед поселення Норинськ гора. А сам Батий розлютився і вирішив помститись місцевим жителям. Відбулася страшна битва між татаро-монголами і норинчанами. Багато тоді загинуло воїнів і місцевих

жителів. Наказав Батий похоронити обабіч дороги: одних – зліва, других – справа, так само засипавши їх землею.

Розповідь очевидця, Сергійчука Анатолія Павловича, який будучи дитиною грався біля курганів, підтверджує їх походження та є доказом того, що місцевість багата археологічними пам'ятками, які ще не досліджені вченими. Так на південний захід від села Бондарі розміщені кургани (стародавні поховання, а в центрі села Норинськ – гора, яку називають «Зелена» або «Попова». Це теж найбільший з курганів – стародавнє поховання воїнів, наших предків. Існує декілька легенд цих поховань, але найбільш імовірно – це поховання, які залишились від нападу татаро-монголів. В післявоєнні роки, будучи ще дітьми, гуляли на Зеленій горі та після дощів, а особливо після злив, відроги гори розмивались та осипались. Знаходили там залишки стародавньої зброї: наконечники стріл, бойові сокири, шаблі та мечі, наконечники списів. Дуже багато кісток людей. Натрапляли на стародавні монети з міді, бронзи та срібла. Знаходили зотлівший конопляний мішок, в якому були глиняні шестикутні пластинки, на яких було клинописом написано, але прочитати не могли, так як з таким письмом були не знайомі. Це говорить про те, що в древні часи наші предки, були грамотні люди, мали своє письмо і, можливо, на цих пластинках було описано події, які відбулися в ті часи і хто був захоронений в курганах та чому загинули люди.

Але спроба сучасників довідатись про правдивість легенди досі не доведена, так як це мало б приводити до розкопок курганів, які заборонили робити, бо гора – історична пам'ятка.

Висновок: Отже, нами досліджено історію появи курганів на території сіл Овруцької ОТГ за часів татаро-монгольської навали. Нами досліджено та з'ясовано місця знаходження курганів, курганних могильників та курганних груп на території Овруцької ОТГ та визначено їх географічні координати

Розкопки курганів на нашій території не проводились. Але ми сподіваюсь, що історичні пам'ятки краю будуть досліджені археологами і тоді можна буде дізнатися істину їх появи. Адже повернення теми історичного

минулого України з небуття має надзвичайно важливе значення для становлення української самоідентифікації.

Список використаних джерел

1. ДОСЛІДЖЕННЯ ОВРУЦЬКОЇ ВОЛОСТІ У ПІВНІЧНИХ р-нах ЖИТОМИРСЬКОЇ обл. У 2008 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/29232/098-Tomashevskiy.pdf?sequence=1>. С.296-298
2. Словник української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: 1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. - К.: Наукова думка, 1970 - 1980. - Т. 4. - С. 406
3. Про кургани України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://kladoiskatel.org.ua/readarticle.php?article_id=196.
4. Розкопки курганних могильників [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://studme.com.ua/10401017/kulturologiya/raskopki_kurgannyh_mogilnikov.htm.
5. Авдусин Д.А. Основы археологии: «Учеб. Для вузов по спец. «История» / Данил Антонович Авдусин. – Москва:М.: Высш.шк.,1989. – 7с.
6. Овруцька міська рада - Історія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ovruch.in.ua/misto/istoriya-2/>.

